

บทที่ 4

การปฏิรูปการจัดการศึกษาให้ก้าวทันโลกในศตวรรษที่ 21

บทนี้ต้องการเชื่อมโยงให้เห็นว่าการที่สถานะความสามารถในทางการศึกษาและการแข่งขันทางเศรษฐกิจของไทยอยู่ในเกณฑ์ต่ำ โดยเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ นั้น เนื่องจากว่าระบบความรู้เทคโนโลยีใหม่ เศรษฐกิจสังคมของโลกได้เปลี่ยนแปลงไปแล้วอย่างไร เป้าหมายและระบบการศึกษาของไทยล้าหลังอย่างไร ทำไมเราจึงจำเป็นที่จะต้องปฏิรูปการศึกษาไทยให้ทันกับระบบเศรษฐกิจสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากแล้วนี้ และเราควรจะปฏิรูปการศึกษาในแนวทางไหน อย่างไร

4.1 โลกในศตวรรษที่ 21 แตกต่างไปจากโลกในยุคก่อนหน้าอย่างไร

คำว่า โลกศตวรรษที่ 21 หมายถึงโลกในยุค ค.ศ. 2000-2100 คือรวมทั้งยุคปัจจุบันที่มองไปถึงอนาคต (ปีนี้เราอยู่ใน ค.ศ. 2015) การที่นักวิชาการชอบกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษ (ร้อยปี) ต่างๆ เพราะแต่ละร้อยปีที่ผ่านมา โลกมักมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมที่เห็นได้ค่อนข้างชัดเจน

เศรษฐกิจของโลกในศตวรรษที่ 19-20 หลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งแรกในยุโรป เป็นยุคของการผลิตแบบโรงงานอุตสาหกรรมที่เน้นการใช้เครื่องจักร เครื่องทุ่นแรง และใช้คนคุมเครื่องที่ค่อนข้างคู่มือได้ และแรงงานฝีมือที่แค่ทำงานง่ายๆ เช่น การประกอบชิ้นส่วนตามระบบสายพาน ก็สามารถผลิตสินค้าไปขายได้ การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 19-20 จึงเป็นเรื่องการฝึกความรู้ ทักษะ สำหรับป้อนคนเข้าไปทำงานในเศรษฐกิจทุนนิยมอุตสาหกรรมยุคแรกๆ

เศรษฐกิจของโลกในศตวรรษที่ 21 ได้เปลี่ยนแปลงจากระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมยุคแรกๆ ไปเป็น**ทุนนิยมอุตสาหกรรมข้ามชาติ** ที่มีการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีและการบริหารจัดการในระดับที่สูงกว่ายุคก่อนอย่างมาก เน้น**การผลิตสินค้าและบริการไฮเทคแบบอัตโนมัติที่ใช้คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่เพิ่มขึ้น** ต้องการ**ใช้แรงงานและการจัดองค์กรที่มีความรู้และการคิดค้นใหม่** คนทำงานมีความรู้ทักษะแบบใหม่ที่ปรับตัวเรียนรู้งานแบบใหม่ได้เร็ว รวมทั้งตัดสินใจเป็นเพิ่มขึ้น

การผลิตแบบสายพานในโรงงานอุตสาหกรรมยังคงมีอยู่ แต่กลายเป็นเพียงส่วนย่อยของระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ และถือว่าเป็นเทคโนโลยีระดับต่ำที่ให้ผลตอบแทนต่ำกว่าระบบการผลิตแบบใหม่ที่ตั้งอยู่บนฐานความรู้ ระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ในศตวรรษที่ 21

บทที่ 4

(ที่บางคนเรียกว่ายุคหลังอุตสาหกรรม) เป็นระบบที่มีการแข่งขันและร่วมมือกันอย่างซับซ้อนขึ้น ต้องการใช้แรงงานที่มีความรู้ ทักษะแบบใหม่และใช้**การบริหารจัดการความรู้**ในระดับที่สูงขึ้นกว่ายุคก่อนหน้านี้นี้มาก

การจัดการศึกษาของไทยที่ยังเป็นแบบศตวรรษที่ 19-20 คือมุ่งฝึกฝนคนตามความชำนาญเฉพาะทางเพื่อผลิตแรงงานไปป้อนโรงงานอุตสาหกรรมที่ใช้ระบบการผลิตแบบสายพาน จึงเป็นการจัดการศึกษาที่ล้าหลัง และทำให้เศรษฐกิจและสังคมของไทยในยุคปัจจุบันพัฒนาได้ช้ากว่าประเทศอื่นๆ หรือมีปัญหาในหลายด้าน จำเป็นที่จะต้องมีการปฏิรูประบบการศึกษาและการฝึกอบรมแรงงานใหม่ทั้งหมด

โลกสมัยใหม่ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ชนิดที่การจัดการศึกษาแบบโรงงานเพื่อผลิตคนที่มีความรู้ ทักษะบางอย่าง และการท่องจำข้อมูลไปทำงาน ชุดหนึ่งในระบบแบ่งงานกันทำ เพื่อผลิตสินค้าและบริการเพื่อการส่งออกส่วนใหญ่และขายในประเทศส่วนหนึ่งแบบที่ไทยทำอยู่ เป็นเรื่องล้าสมัย การศึกษาไทยจึงล้าหลังประเทศอื่นๆ ที่ปฏิรูปการศึกษาอย่างได้ผลมากกว่าไทย การพัฒนาทางเศรษฐกิจการเมืองของไทยก็ล้าหลังตามไปด้วย

โลกในศตวรรษที่ 21 เปลี่ยนแปลงไปอย่างสำคัญในแง่ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในการผลิตและการสื่อสาร โดยเฉพาะเรื่องคอมพิวเตอร์ หุ่นยนต์ เทคโนโลยีชีวภาพ เทคโนโลยีวัสดุ และอื่นๆ ใช้เครื่องจักร คอมพิวเตอร์ หุ่นยนต์ เพิ่มขึ้น ประสิทธิภาพการผลิตโดยรวมของระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่เพิ่มขึ้น ใช้คนทำงานการผลิตแบบเก่าลดลงงานหลายอย่างใช้คอมพิวเตอร์ทำแทนคนได้ ทำให้คนที่มีความรู้ทักษะแบบง่ายๆ ในประเทศพัฒนาอุตสาหกรรมและประเทศตลาดเกิดใหม่ถูกปลดออกจากงาน คนที่ทำงานในภาคความรู้ ข้อมูลข่าวสาร บริการ มีสัดส่วนเพิ่มขึ้น คนที่ทำงานในภาคเกษตรและอุตสาหกรรมการผลิตมีสัดส่วนลดลง

ระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ต้องการคนทำงานที่มีความรู้ทักษะแบบใหม่เพิ่มขึ้น คนที่ไม่มีความรู้ทักษะแบบใหม่ คิด/ทำอะไรใหม่ๆ แก้ปัญหายาก ซับซ้อนไม่เป็น ต้องตงงาน หรือไม่กี่คือต้องเปลี่ยนแปลงทำงานแบบใช้แรงบางอย่างที่เป็นงานที่ไม่ต้องใช้ทักษะมากและยังใช้คอมพิวเตอร์ทำแทนไม่ได้ เช่น งานทำความสะอาด เก็บขยะ ฯลฯ โดยได้ค่าจ้างต่ำ³⁰

³⁰Belliance, James and Brandt, Ron (Edit) 21st Century Skills: Rethinking How Students Learn วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และอริป จิตกฤกษ์ แปล ทักษะแห่งอนาคตใหม่ การศึกษาเพื่อศตวรรษที่ 21 openworld, 2554.

ประเทศไทยเป็นส่วนหนึ่งของระบบทุนนิยมโลกที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว เศรษฐกิจพัฒนาเป็นแบบอุตสาหกรรมที่เปิดรับการลงทุน ค้าขาย การเคลื่อนย้ายโดยเสรี ของทุน แรงงาน ฯลฯ คนเข้ามาใช้ชีวิตในเมืองเพิ่มขึ้น สภาพครอบครัวและวิถีชีวิต เปลี่ยนแปลงเป็นแบบปัจเจกชน แข่งขันกันแบบตัวใครตัวมันเพิ่มขึ้น มีปัญหาการจัดการ ทรัพยากรทั้งที่ดิน น้ำ พลังงาน อาหาร การกิน ฯลฯ เพิ่มขึ้น เกิดปัญหาทั้งในแง่ความ ขัดแย้งและต้องร่วมมือกันทำงานเพิ่มขึ้น มีประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น และมีสัดส่วนสูงใน 10-15 ปีข้างหน้า โดยเฉพาะในไทยมีปัญหาธรรมชาติ สภาพแวดล้อมเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกัน ก็มีการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี เป็นระบบเศรษฐกิจที่พึ่งพาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร เพิ่มขึ้น ทั้งหมดนี้เป็นทั้งการคุกคาม (Threats) และโอกาส (Opportunities) ที่ไทยจะต้อง เรียนรู้ทำความเข้าใจและหาทางปฏิรูปทั้งระบบการศึกษาและระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ให้ก้าวทันโลกที่เปลี่ยนไปและกำลังเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

4.2 ไทยจัดการศึกษาที่ล้ำหลังกว่าประเทศอื่นอย่างไร

ชนชั้นนำไทยนำเข้าการศึกษาจากประเทศตะวันตกเข้ามาในยุคราชาธิปไตยใน ศตวรรษที่แล้ว ปรัชญาหรือเป้าหมายในการจัดการศึกษาของชนชั้นนำ ไทยจึงผสมผสาน แนวคิดแบบศักดินากับทุนนิยมกึ่งเมืองขึ้น มุ่งจัดการศึกษาแบบแบ่งชนชั้นเพื่อคัดเลือกคน จำนวนหนึ่งไปทำงานรับใช้ระบบเศรษฐกิจในระดับที่แตกต่างกัน คนที่อธิบายเรื่องนี้ได้ อย่างตรงไปตรงมาและชัดเจนที่สุดคือ หม่อมเจ้าประจักษ์พิศมุตหเทศภิบาลราชบุรี ในยุค ราชาธิปไตย

“การค้าและราชการงานเต็มแล้ว คนที่ได้รับการศึกษาว่างงานมากขึ้น ทางแก้ก็คือ ต้องปันคนให้ได้รับการศึกษาเป็น 2 พวกคือ จำพวกที่ความประสงค์จะไว้สำหรับใช้ รับราชการและประโยชน์แก่การค้าขายขนาดใหญ่พวกหนึ่ง สำหรับจะให้เป็นพลเมืองดี พวกหนึ่ง พวกแรกจะรับจากผู้มีกำลังทรัพย์และตระกูล และในต่างจังหวัดนั้นให้มีการ คัดเลือก “ข้างเผือก” ส่งเข้ามากรุงเทพฯ เรียนทุนของรัฐบาล พวกที่ 2 คือราษฎรทั่วไป ควรให้การศึกษาน้อยที่สุด แต่ฝึกหัดให้ถ้อยเป็นเกียรติยศของลูกผู้ชายผู้ดีที่จะเปลี่ยนแปลง สรรณะ 3 ประการคือ ตระกูล ชาติ ศาสนา นั้นไม่ได้ หนังสือสั้นให้พออ่านออกเขียนได้ แต่ปลูกฝังให้เป็นคนเชื่อในรัฐบาลอย่างแน่นแฟ้น และไว้เคียงสาทางการเมือง การที่ต้อง แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 กลุ่มก็เพราะต้องการจะปันตระกูลผู้ดีออกจากไพร่มิให้ปะปนกัน อย่างที่เป็นอยู่ในเวลานี้ โรงเรียนประจำตำบลสำหรับคนทั่วไปคือโรงเรียนประจำตำบลที่มี ได้หลายโรง ส่วนโรงเรียนประจำอำเภอ จังหวัด และมณฑลนั้นมีที่ละแห่งสำหรับคัด ข้างเผือก...”³¹ (การเน้นข้อความของผู้วิจัย)

แม้ระบบการเมืองไทยจะได้เปลี่ยนแปลงจากยุคราชาธิปไตยในศตวรรษก่อนมาเป็นกึ่งประชาธิปไตยในปัจจุบันและระบบเศรษฐกิจแบบกึ่งศักดินากึ่งทุนนิยมได้เปลี่ยนแปลงมาเป็นทุนนิยมเพิ่มขึ้น แต่เป้าหมาย/ปรัชญาการศึกษาของชนชั้นนำไทยที่มุ่งคัดคนส่วนน้อยไปทำงานรับใช้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมบริวารของประเทศ ทุนนิยมอุตสาหกรรมที่ร่ำรวยกว่าก็ยังคงดำรงอยู่ แม้จะไม่เขียนไว้อย่างเปิดเผย นักวิชาการท่านหนึ่งได้วิเคราะห์เรื่องนี้ ซึ่งเกิดขึ้นในประเทศแบบเดียวกับไทยไว้อย่างแหลมคม

“การควบคุมผ่านทางกฎ ระเบียบ มาตรฐาน การจำแนก การตรวจสอบ รวมทั้งการวัดประเมินโดยทั่วไป การจัดลำดับโดยทดสอบ การสอบ และการจัดลำดับในกระบวนการต่างๆ **วัตถุประสงค์หลักของการทดสอบคือ การควบคุมทางเศรษฐกิจ ในการคัดคนที่สอบผ่านเข้าสู่การศึกษาระดับสูง และคนที่ไม่ผ่านเข้าสู่ตลาดแรงงาน** วัตถุประสงค์ต่อมาคือ การควบคุมระบบโรงเรียนผ่านกลไกความรับผิดชอบ ซึ่งรวมถึงการประเมินความสำเร็จและล้มเหลวของนักเรียนในการสอบ โรงเรียนในปัจจุบันจึงมีการแข่งขันและการทดสอบสูงกว่าสาขาอื่นใดในสังคม นักเรียน (ครู) ถูกกระทำเหมือนไม่ใช่มนุษย์ที่มีหลายมิติของการดำรงชีพและการเรียนรู้ **แต่กระทำเหมือนเป็นสินค้าในกระบวนการผลิต** ซึ่งขึ้นกับการควบคุมคุณภาพผ่านการทดสอบ ดังนั้น การทดสอบจึงนำมาซึ่งความกดดันและความกระวนกระวายใจที่ส่งผลร้ายต่อร่างกายและจิตใจ”³²

นอกจากชนชั้นนำไทยจะมีเป้าหมาย/ปรัชญาการจัดการศึกษาที่เน้นระบบแพ้คัดออกแล้ว พวกเขายังมีองค์ความรู้ที่จำกัดและสอนให้คนส่วนใหญ่เชื่อว่า **การศึกษา** คือ “การไปเรียนหนังสือกับผู้สอนตามหลักสูตรต่างๆ ในสถาบันการศึกษา” เพื่อให้ได้ความรู้ทักษะ และประกาศนียบัตรสำหรับไปหางานทำได้ดีขึ้น ทำให้คนไทยส่วนใหญ่มักไม่สนใจที่จะอ่านหนังสือหรือเรียนรู้ด้วยตนเองต่อ ทั้งๆ **ที่การเรียนรู้ด้วยตนเองคือวิธีการ** และกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญที่สุดของมนุษย์ ซึ่งหมายรวมถึงการรับรู้ ตีความ จดจำ เชื่อมโยง รวบรวม ทำความเข้าใจ วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ด้วยตัวของเราเอง และการรู้จักประยุกต์สิ่งที่เราได้เรียนรู้มาไปใช้ในการใช้ชีวิต การทำงาน การแก้ปัญหาต่างๆ **ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นประโยชน์ต่อตัวเราและสังคม**

³¹วิทย์ วิศุทเวทย์ อ่างจากเอกสารกระทรวงศึกษาธิการเล่มที่ 4 แฟ้มที่ 92, 39-40 อ้างโดย อุษณีย์ ธโนศวรรย์ และศรีชัย พรประชาธรรม “การศึกษา: มาหาการความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม” ในชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ความรุนแรงซ่อน/หาในสังคมไทย สนพ.มติชน 2553.

³²Harber, Clive Schooling or Violence How School Harm Pupils and Societies, 70 Rutledge Flamer 2004 อ้างไว้โดย อุษณีย์ ธโนศวรรย์ เรื่องเดียวกัน

คนไทยส่วนใหญ่ถูกชนชั้นนำกล่อมเกลามาให้มองแบบแค่ว่า ความรู้คือ ข้อมูลที่อยู่ในตำรา ดังนั้น การจัดการศึกษาในประเทศไทยส่วนใหญ่จึงเน้นการจัดให้ครูอาจารย์บรรยาย ให้นักเรียนฟังในห้องเรียน และนักเรียนกลับไปอ่านสมุดจดคำบรรยาย เอกสารประกอบการสอน ตำรา เพื่อจดจำไปตอบข้อสอบให้ตรงกับตำรา ครูอาจารย์ไทยส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาในแนวนี้ (ฟังบรรยาย-ท่องจำ-สอบ) มาก่อน และมีความเป็นนักวิชาการ นักอ่าน นักวิจัยน้อย พวกเขาจึงถนัดในการบรรยายตามตำรา ตามหลักสูตรให้นักเรียนท่องจำไปสอบ ตามที่พวกเขาเองได้รับการศึกษาวิธีนี้มา การจัดการศึกษาที่ครูอาจารย์ไทยส่วนใหญ่ทำอยู่จึงเป็นการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ล้าหลัง ผู้เรียนไม่ได้รับการพัฒนาศักยภาพสมองในการเรียนรู้ คิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ ประยุกต์ใช้เป็น

การจัดการศึกษาไทยยังมีแนวคิดแบบจารีตนิยม คิดว่าจะสามารถสอนให้ผู้เรียนเป็นคนดีได้ด้วยการสั่งสอนอบรมให้เชื่อฟังโดยใช้วิธีลงโทษ ขาดความเข้าใจเรื่องจิตวิทยาเรียนรู้ของคน การสอนให้ท่องจำ เชื่อฟัง กฎเกณฑ์ ระเบียบประเพณีต่างๆ เป็นการมุ่งยึดยึดให้ผู้เรียนเชื่อตาม โดยไม่ฝึกการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล และไม่ได้ฝึกฝนผู้เรียนเกิดจิตสำนึกที่จะเรียนรู้เรื่องวินัย จริยธรรม ค่านิยมที่ดี ด้วยตัวของตนเอง ในฐานะที่เป็นสิ่งที่มีเหตุผล มีประโยชน์ทั้งสำหรับตัวเขา ชุมชน และประเทศ

เป้าหมายการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการในยุคปัจจุบันอ้างว่า มุ่งสอนให้ผู้เรียนเก่ง ดี มีความสุข มีความรู้/ทักษะที่จะใช้ประโยชน์ได้ และเป็นพลเมืองดี แต่เป็นการเขียนเป้าหมายแบบกว้างๆ ครอบจักรวาล ไม่ได้เน้นลำดับความสำคัญและไม่มีการวางแผนกำหนดนโยบาย มาตรการ ดัชนีชี้วัด การประเมินผลว่าจะบรรลุเป้าหมายได้มากน้อยแค่ไหน อย่างไร เหมือนกับจะสรุปอย่างง่าย ๆ ว่า ถ้าจัดการสอนการเรียนไปตามหลักสูตรและแนวทางการบริหารต่างๆ ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้แล้ว จะบรรลุเป้าหมายกว้างๆ เหล่านั้นได้เอง ซึ่งต่างจากประเทศที่ประสบความสำเร็จในการปฏิรูปการศึกษา เขาจะกำหนดอุดมการณ์ เป้าหมาย ที่เป็นรูปธรรมชัดเจนกว่า

ทั้งอุดมการณ์ เป้าหมาย การศึกษาไทยในทางปฏิบัติแล้วยังมีลักษณะจารีตนิยมอนุรักษ์มากกว่าเสรีนิยม และมุ่งทำแค่ผลิตคนมีความรู้ ทักษะ จำนวนหนึ่งให้ไปทำงานรับใช้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอุตสาหกรรมในศตวรรษที่ 19-20 ได้ ในระดับหนึ่งเท่านั้น

เป้าหมายการศึกษาในโลกสมัยใหม่ ต้องก้าวไกลกว่าแค่พัฒนาความฉลาดทางปัญญา ก็ต้องพัฒนาความฉลาดหรือความสามารถของผู้เรียน 3 ด้านใหญ่ไปพร้อมกัน

คือ ความฉลาดทางปัญญา (IQ) ความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) ความฉลาดทางสังคม (SQ)³³ ควบคู่กันไป ไม่ควรเน้นแค่การพัฒนาความรู้เชิงวิชาการและความรู้ทักษะเชิงวิชาชีพเพื่อ การสอบแข่งขันที่มักเน้นการวัดเฉพาะเรื่องนี้เท่านั้น เพราะการผลิตผู้สำเร็จการศึกษาที่ เก่งแต่เอาแต่ใจตัวเอง เห็นแก่ตัว ทุจริตฉ้อฉล ยังเป็นภัยต่อสังคมหนักเข้าไปอีก

ขณะที่คนที่ความฉลาดทางอารมณ์จะประสบความสำเร็จในทางการทำงานและ ชีวิตส่วนตัวได้มากกว่า และคนที่มีความฉลาดทางสังคมจะร่วมมือและช่วยเหลือองค์กร ชุมชน สังคม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมได้ดีกว่า และช่วยพัฒนาประเทศให้เจริญเติบโต อย่างเข้มแข็งได้มาก

ปัญหาที่สำคัญที่สุดของระบบการศึกษาของไทยคือ ผู้บริหาร ครู อาจารย์ส่วนใหญ่ ได้รับการฝึกอบรมมาแบบล้าหลังทั้งเรื่องอุดมการณ์และแนวทางการศึกษาเรียนรู้ มีกรอบ คิดแบบจารีตนิยม (CONSERVATIVE) มุ่งรักษาสถานะภาพเดิมที่พวกตนเคยชินและได้ รับประโยชน์ เน้นเรื่องการเชื่อฟัง การเคารพค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม และ สอนความรู้สามัญ และทางอาชีพ ที่เน้นการท่องจำและวัดผลในเรื่องเนื้อหา ไม่ได้ฝึกการ คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ วิจัย อย่างเป็นวิทยาศาสตร์ ขาดความเข้าใจและละเอียดการพัฒนา ความฉลาดทางอารมณ์และความฉลาดทางสังคมของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมยอม จำจวน นั่งเรียนเฉยๆ เชื่อตามๆ กัน ไม่คิด ไม่ซักถาม ได้แย้ง ไม่ได้แสดงออกความเป็นตัว ของตัวเองหรือคิดสร้างสรรค์ ซึ่งต่างจากประเทศ เช่น ไต้หวัน ญี่ปุ่น ซึ่งตระหนักว่าการ พัฒนาให้ผู้เรียนคิดสร้างสรรค์และเป็นตัวของตัวเองกล้าคิดแตกต่างเป็นปัจจัยสำคัญ ในการสร้างผู้ประกอบการและนวัตกรรม³⁴

การมุ่งสอนความรู้สามัญและเชิงวิชาชีพแบบที่ครูใช้อำนาจ คำরা ความเชื่อของ ตนเป็นศูนย์กลาง ใช้วิธีบรรยายและการสอบแบบให้ผู้เรียนท่องจำความรู้สำเร็จรูปเพื่อ การสอบเอาคะแนน มากกว่าการฝึกให้ผู้เรียนคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ ประยุกต์ใช้เป็น ทำให้ผู้สำเร็จการศึกษาทุกระดับ รวมทั้งระดับอุดมศึกษาของไทยส่วนใหญ่คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ไม่เป็น มีปัญหาทางด้านอารมณ์และทางสังคม และมีส่วนเพิ่มปัญหาความ ขัดแย้งในครอบครัว องค์กรและชุมชนอยู่โดยทั่วไป

³³ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง พัฒนาการอารมณ์อย่างมีวุฒิภาวะปรับตัวเข้ากับสถานการณ์และคน อื่นๆ ได้ดี แก้ปัญหาทางอารมณ์ได้อย่างสร้างสรรค์ ความฉลาดทางสังคม หมายถึง การเข้าใจว่าคนเรา แต่ละคนเป็นส่วนหนึ่งในสังคมที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน รู้จักสื่อสารติดต่อสัมพันธ์กับคนอื่นในทางบวก อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อร่วมมือช่วยกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาองค์กรและสังคมเพื่อส่วนรวม

³⁴Maxwell, Daniel and Peerasit Kamnuansilpa No Place for Timidity in Education Reform Bangkok Post: Opinion 23 July 2015 www.bangkokpost.com/opinion

การที่ประเทศไทยยังคงมีปัญหาความขัดแย้งและความด้อยพัฒนาทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมในระดับที่รุนแรง ส่วนหนึ่งเพราะการบริหารจัดการการศึกษาของไทย ผลิตได้แต่ผู้สำเร็จการศึกษานิดที่มีความรู้/ทักษะที่พอจะไปทำงานการผลิตในระบบ เศรษฐกิจแบบทุนนิยมอุตสาหกรรมที่พึ่งเครื่องจักรกลมากได้ในระดับหนึ่ง แต่ไม่ได้พัฒนา เป็นพลเมืองที่ฉลาดทั้ง 3 ด้าน และมีวิถีภาวะเป็นพลเมืองที่คิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผลตาม หลักวิทยาศาสตร์ มีวินัยความรับผิดชอบสูงในระดับเดียวกับประเทศพัฒนาอุตสาหกรรม และประเทศตลาดเกิดใหม่ที่เน้นการปฏิรูปการศึกษาและการพัฒนาพลเมืองให้มีคุณภาพ/ ประสิทธิภาพ³⁵

4.3 การจัดการศึกษาไทยกับการเตรียมความพร้อมผู้ศตวรรษที่ 21

รายงานผลการวิจัย **แนวทางการพัฒนาการศึกษาไทยกับการเตรียมความพร้อมผู้ ศตวรรษที่ 21** โดยคณะนักวิจัยจากสถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจศศินทร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ได้แสดงความคิดเห็นที่มีประเด็นสำคัญ ที่ผู้วิจัยขอเลือกมาเสนอไว้ในที่นี้ คือ³⁶

ประเด็นปัญหาภายในประเทศที่สำคัญของไทย คือ **เรื่องความเหลื่อมล้ำ กับดัก ประเทศรายได้ปานกลาง วิกฤตด้านความมั่นคง การเปลี่ยนแปลงทางครัวเรือน**

ผลการศึกษาวិเคราะห์ระบบการศึกษาไทยของคณะนักวิจัยชุดนี้พบ **ข้อจำกัดหลักใน 5 ด้าน** คือ

1) **ความไม่ตรงประเด็น (Irrelevancy)** การศึกษาไม่ได้สร้างคนที่มีคุณลักษณะที่สามารถตอบสนองกับชุดความท้าทายใหม่ได้ เช่น การที่ประชากรวัยเรียนขาดทักษะชีวิต ทักษะการทำงานร่วมกัน และการจัดการความขัดแย้ง หลักระบวนทัศน์การดำเนินชีวิตที่ ท้องถิ่น การเรียนการสอนไม่ได้เสริมให้เกิดทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ผู้สำเร็จการศึกษามี อัตราการว่างงานสูง ในขณะที่บางสาขาอาชีพมีการขาดแคลนแรงงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สาขางานวิชาชีพที่ใช้เป็นฐานของเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge Based Economy) เช่น การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม (Science, Technology, Innovation: STI) ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งที่ไทยจะใช้ก้าวผ่านกับดักประเทศรายได้ปานกลางได้

³⁵วิทย์กร เชียงกุล จะเลือกการปฏิวัติทางการศึกษาหรือจะเลือกความพินาศ นสข. และ สสส. 2553

³⁶สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รายงานการวิจัยแนวทางการพัฒนาการศึกษา ไทยกับการเตรียมความพร้อมผู้ศตวรรษที่ 21 สกศ. มิถุนายน 2557

2) การด้อยคุณภาพ (Low Quality) ผลสัมฤทธิ์การศึกษาของผู้เรียนต่ำ เช่น ผลคะแนนเฉลี่ยในการสอบ PISA ของนักเรียนไทยต่ำกว่าค่าเฉลี่ยนานาชาติ การที่คะแนนการทดสอบภายในประเทศเองมีแนวโน้มต่ำลงเรื่อยๆ ตลอดจนผลสำรวจผู้ว่าจ้างผู้จบการศึกษาใหม่ที่ระบุว่าผู้จบการศึกษาใหม่ยังขาดสมรรถภาพในการทำงาน

3) ข้อจำกัดด้านการเข้าถึงและการขาดความเท่าเทียม (Inaccessibility and Inequity) การเข้าไม่ถึงการศึกษาที่มีคุณภาพของคนส่วนใหญ่ และความแตกต่างของคุณภาพการศึกษาในแต่ละพื้นที่ เช่น คะแนน PISA โดยเฉลี่ยของนักเรียนกรุงเทพมหานครมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าค่าเฉลี่ยนานาชาติ ในขณะที่พื้นที่อื่นส่วนใหญ่สอบได้คะแนนต่ำมาก หรือการที่อัตราการเข้าเรียนชั้นมัธยมศึกษา มีแนวโน้มต่ำลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากประชาชนกลุ่มที่มีฐานะไม่ดี

4) การขาดประสิทธิภาพ (Inefficiency) การที่การจัดสรรทรัพยากรกับกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้การสอนที่สร้างทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ไม่สอดคล้องกัน เช่น การมีสัดส่วนงบประมาณการศึกษาสูงแต่ผลสัมฤทธิ์ต่ำ การกำหนดงบประมาณโรงเรียนตามปริมาณนักเรียน การใช้เกณฑ์วิชาการมาให้ตอบแทนครูมากกว่าคุณภาพการสอน นอกจากนั้นระบบผลตอบแทนครูไม่ได้อิงกับผลงานที่เป็นผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนหรือพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างแท้จริง รวมไปถึงการที่ผู้เรียนใช้เวลาในห้องเรียนมาก แต่ผลสัมฤทธิ์ต่ำ เป็นต้น

5) การขาดการพัฒนาในลักษณะองค์รวม กรอบการพัฒนาประเทศยังมีความแยกส่วน ขาดการเชื่อมโยงนโยบายการพัฒนาการศึกษา ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตกับการพัฒนากำลังคน การพัฒนาเศรษฐกิจไปจนถึงการพัฒนามนุษย์และสังคมในมิติต่างๆ อย่างเป็นองค์รวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อจำกัดในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลในทางรูปธรรม

นอกจากนั้น หากพิจารณาไปถึงต้นตอของปัญหาที่เกิดขึ้นในระบบการศึกษาไทย หรือรากของปัญหาที่อาจส่งผลให้การพัฒนาการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของประเทศไทย ยังไม่เป็นไปตามวิถีทางที่พึงประสงค์ สรุปได้ 4 ประการที่สำคัญ ได้แก่

1) แนวคิดของการเรียนรู้ของศตวรรษที่ 21 เป็นแนวคิดการเรียนรู้ใหม่ที่เปลี่ยนไปจากเดิม

- กล่าวคือ การศึกษาไทยไม่ทำให้เด็กเรียนแล้วเกิดการเรียนรู้จริง เพราะเมื่อเรียนแล้วต้องมีพื้นฐานไปต่อความรู้ใหม่ แต่ถ้าพื้นฐานความรู้เดิมไม่แน่นก็ไม่สามารถไปต่อความรู้ใหม่ได้ ดังนั้น แนวคิดการเรียนรู้ต้องก้าวข้ามสาระวิชาไปสู่การเรียนรู้ทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษใหม่ ดังนั้นการศึกษาสมัยใหม่ต้องเล็งเป้าหมายเลขจากเนื้อหาวิชาไปสู่การพัฒนาทักษะ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิธีการจัดการเรียนรู้

- การปฏิรูปการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งมีครูเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่ในการขับเคลื่อน การปฏิรูปการศึกษาให้เกิดขึ้นได้จริง หากได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้ทั้งครูและผู้เรียน สามารถปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียนให้มีความหมายเชื่อมโยง สู่ชีวิตจริง รวมทั้งสามารถพัฒนาทักษะที่หลากหลายของผู้เรียนมิใช่เพียงเพื่อสอบ แต่เป็น การเรียนรู้เพื่อเผชิญความเปลี่ยนแปลง

- แนวคิดการเรียนรู้สำหรับครู คือ เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เน้นเด็กเป็น ศูนย์กลาง เน้นคำถามและปัญหา ครูต้องฝึกเป็นนักตั้งคำถามและนักตั้งปัญหาเพื่อสร้าง บรรยากาศของการเรียนรู้

- การแลกเปลี่ยนวิธีการจัดการเรียนรู้ คือ การตั้งคำถามมากกว่าการค้นหา คำตอบ การต่อยอดความรู้แบบไม่ใช่ไปสู่อยอดความรู้ แต่ต้องเป็นลักษณะของการแตกขยาย ความรู้พื้นที่ในการลองผิดลองถูก สามารถคิดนอกกรอบได้โดยต้องมีความรู้ในกรอบ เสียก่อน เพราะทักษะของการเรียนรู้ คือกระบวนการเรียนรู้ที่กล้าลองผิดลองถูก โดยผ่าน การเรียนรู้ได้หลายช่องทาง

- คุณลักษณะของผู้เรียนที่พึงประสงค์ การเรียนรู้สู่คุณธรรม ความดีงาม เห็นแก่ส่วนรวม การสร้างคุณสมบัตินิสัย สร้างความเป็นคน ทำงานหนัก สู้งาน การเรียน ตลอดชีวิต การสนใจพัฒนาดังคม ทั้งครอบครัวและโรงเรียนจะต้องให้ความสำคัญและความเอาใจใส่ในการปลูกฝังสิ่งดังกล่าวให้เกิดขึ้นได้จริง

2) แนวทางการบริหารจัดการด้านการศึกษา (Education Management)

รากปัญหาคือ วัฒนธรรมองค์กรราชการรวมศูนย์ และจัดการแบบควบคุมและ สั่งการ (Command & Control) เป็นวิธีการหรือยุทธศาสตร์ที่ไม่สอดคล้องกับการพัฒนา องค์กรที่สามารถเรียนรู้ ระบบนี้ไม่สอดคล้องกับระบบการเรียนรู้ กระทรวงศึกษาธิการต้อง ปรับเปลี่ยน ปฏิรูปให้เป็นองค์กรที่สามารถเรียนรู้ (Learning Organization) และผู้บริหาร ครูอาจารย์ เป็นบุคลากรที่สามารถเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง พร้อมไปกับการเสริมสร้าง ศักยภาพ (Empowerment) ให้โรงเรียนและครูสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ ให้อิสระภาพ สถาบันการศึกษาภายใต้เงื่อนไขการรับผิดชอบ อาทิ ให้อิสระด้านการใช้งบประมาณและ ด้านการจัดหลักสูตรการเรียนการสอน โดยที่มีการตรวจสอบอย่างมีคุณภาพ/ประสิทธิภาพ

การบริหารจัดการการศึกษาต้องจัดการส่งเสริมผู้ปกครอง ให้เข้าใจและเข้ามา มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและให้ความสำคัญกับการปฏิรูประบบผลิตครู

3) ความสุม่เสี่ยงของปัญหาคอร์ปชั่นทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรและงบประมาณ เพื่อการศึกษาไม่เต็มประสิทธิภาพ

จำเป็นต้องแก้ไขกฎหมายมีมาตรการตรวจจับ และบทลงโทษที่รุนแรงขึ้น เพื่อ ลดช่องว่างหรือลดโอกาสการเข้าแสวงหาผลประโยชน์ของภาคการเมืองจากวงการ

ศึกษาทั้งด้านอำนาจและด้านผลประโยชน์เป็นเงิน

4) ปัญหาการประเมินผล

ปัญหาการขาดการประเมินผลที่ดีก่อให้เกิดความไม่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนปฏิรูปการประเมินผล ทั้งในส่วนการประเมินผลการบริหารจัดการ การประเมินผลงานครู ให้เป็นระบบที่มุ่งเน้นผลงาน การประเมินเพื่อเลื่อนขั้น ควรเปลี่ยนมาเป็นระบบที่อิงผลงานและผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนได้ผลดี ในขณะที่การประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน ที่เดิมนั้นอาศัยระบบ**ประเมินแบบเน้นได้-ตก** (Summative Evaluation) เป็นหลัก ละเอียดคุณค่าของการ**ประเมินเพื่อพัฒนา** (Formative Evaluation) ควรมีการปรับเปลี่ยนให้เป็นการประเมินเพื่อพัฒนา รวมการวัดอย่างอื่นที่นอกเหนือวิชาความรู้ เช่น การวัดความฉลาดทางอารมณ์ ทักษะคิด เป็นต้น

นอกจากข้อจำกัดในเชิงระบบการพัฒนาการศึกษาเรียนรู้ดังกล่าวเบื้องต้นแล้ว **ผลการวิเคราะห์ช่องว่าง** (Gap Analysis) ระหว่างสถานภาพปัจจุบันของประเทศไทย (As Is) และเป้าประสงค์หลักของประเทศไทยที่พึงประสงค์ (Should Be) จากการสอบถามความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง **มีข้อค้นพบที่สำคัญดังนี้**

- **เป้าหมายระดับสังคม** ด้าน “สังคมที่เป็นธรรม” (Just Society) เป็นด้านที่สถานะปัจจุบันห่างไกลจากเป้าหมายสูงมากที่สุด ขณะที่สังคมคุณธรรมจริยธรรม (Moral Society) เป็นด้านที่สถานะปัจจุบันห่างไกลจากเป้าหมายสูงมากรองลงมาเป็นอันดับสอง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเป็นจุดวิกฤตที่จำเป็นต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน สำหรับด้านสังคมที่สามารถ (Productive Society) และสังคมแห่งโอกาส (Opportunity Society) ปัจจุบันห่างไกลจากเป้าหมายค่อนข้างมาก

- **เป้าหมายระดับบุคคล** โดยภาพรวมยังมีช่องว่าง ระหว่างระดับปัจจุบัน (As Is) กับเป้าหมายที่พึงประสงค์ (Should Be) ด้านที่มีช่องว่างอยู่ในระดับสูงมาก คือ “การมุ่งพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สร้างเด็กให้เป็นคนดีของสังคม สร้างประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติ” และ “ด้านการส่งเสริมผู้เรียนตลอดชีวิต”

กลุ่มจิต (Mindset) ที่เป็นจุดอ่อนที่สุดของคนไทย หรือยังคงขาดในปัจจุบันมากที่สุดสูงสุด 3 อันดับแรก คือ จิตจริยธรรม การรู้ผิดชอบชั่วดี รับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตนเอง (ร้อยละ 30.6) **จิตสร้างสรรค์** การคิดริเริ่มสิ่งใหม่ๆ สร้างสรรค์เพื่อการพัฒนา (ร้อยละ 25.8) และ**จิตสังเคราะห์** การประมวลความรู้ ไตร่ตรองความรู้ที่ได้มาเพื่อประโยชน์ที่ดี (ร้อยละ 22.6) ส่วนกลุ่มจิต (Mindset) ของคนไทยที่เป็นจุดแข็งที่สุดของไทย หรือเป็นเอกลักษณ์ของคนไทย ผู้เชี่ยวชาญร้อยละ 53.2 ให้ความเห็นว่า จิตเคารพ การให้เกียรติซึ่งกันและกัน เชื่อมโยงความสัมพันธ์อันดีในสังคม เป็นเอกลักษณ์ของคนไทยมากที่สุด

กลุ่มทักษะ (Skill Set) ในเรื่องทักษะ ผู้เชี่ยวชาญร้อยละ 62.3 เห็นว่าทักษะที่มีช่องว่างสูงมาก นักเรียนนักศึกษาไทยคือ ทักษะกระบวนการคิดและสังเคราะห์

ระบบเศรษฐกิจในศตวรรษที่ 21 ที่ตั้งอยู่บนฐานความรู้สมัยใหม่ต้องการพนักงานที่ความรู้และทักษะสูงขึ้น ทั้งในการทำงานผลิตและการทำงานแบบที่ใช้**ความคิดสร้างสรรค์** การวางแผน การออกแบบ การบริหารจัดการ การคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ แก้ปัญหา ฯลฯ ใช้เทคโนโลยีระดับสูงขั้นหรือซับซ้อนขึ้น **ต้องการร่วมมือกันทำงานเป็นทีมเวิร์ค** ที่จะ**ทำให้เกิดประสิทธิภาพหรือผลิตภาพสูงขึ้น** ทุกประเทศรวมทั้งไทย ซึ่งค่อนข้างล่าช้าลงในเรื่องนี้ จำเป็นต้องปฏิรูปการศึกษาในเชิงโครงสร้างทั้งระบบอย่างขนานใหญ่ จึงจะแก้ปัญหาและพัฒนาตัวเอง พัฒนาองค์กรให้สามารถแข่งขันในโลกที่มีทั้งการแข่งขันและการร่วมมือสูงขึ้นได้³⁷

นั่นก็คือการจัดการศึกษาควรมีเป้าหมายในการ**พัฒนาความคิดสร้างสรรค์** **ความคิดริเริ่ม**และ**ความสามารถคิดได้เองอย่างอิสระของผู้เรียน** มากกว่าการสอนให้จดจำข้อมูลองค์ความรู้เดิมเพื่อไปสอบการลอกแบบ เลียนแบบ ทำตาม เพราะโลกยุคศตวรรษที่ 21 มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ต้องพึ่งพาความรู้เทคโนโลยีและวิถีคิดวิธีทำงานแบบสมัยใหม่เพิ่มขึ้น มีการแข่งขันและร่วมมือกันสูง **พลเมืองในศตวรรษที่ 21 ต้องมีความคิดริเริ่มความสามารถที่จะประเมินและริเริ่มสิ่งต่างๆ ได้เองอย่างอิสระ** จึงจะอยู่ในโลกนี้อย่างมีคุณภาพชีวิตได้

การจัดการศึกษาของไทยในปัจจุบัน นักเรียนมีโอกาสเรียนรู้และฝึกฝนความคิดริเริ่มที่น้อยมาก เพราะครูอาจารย์ส่วนใหญ่จะรู้จักวิธีการสอนให้นักเรียนท่องจำความรู้และฝึกทักษะสำเร็จรูปไปเพื่อสอบ แบบเก่า ซึ่งมักเน้นการสอบปรนัยเลือกกาข้อหนึ่งที่จำได้ว่าถูกที่สุด ทั้งสภาพแวดล้อมของสังคมทุนนิยมอุตสาหกรรมที่มีการพัฒนาด้านสื่อเพื่อการค้าและการส่งเสริมลัทธินิยมการบริโภคสินค้าและบริการมาก ยิ่งทำให้นักเรียนนักศึกษาไทยใช้เวลาชมรายการบันเทิงจากโทรทัศน์ ฟังเพลง เล่นคอมพิวเตอร์แบบหาความสำราญไร้สาระหรือเล่นแข่งขันทำลายล้าง ฯลฯ มากขึ้น และรู้จักการใช้เวลาอ่านหนังสือดีและฝึกฝนเรื่องความคิดริเริ่มน้อยลง รวมทั้งไม่มีสมาธิในการฟังความสนใจเรื่องที่การเรียนในชั้นเรียน

การจัดการศึกษาแบบใหม่ ควรสนใจพัฒนาความฉลาดหลายด้านส่งเสริมให้ผู้เรียนเลือกที่จะเล่นกีฬา ดนตรี ทำงานศิลปะ อ่านหนังสือ เขียนหนังสือ ทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนๆ ที่เป็น**กิจกรรมที่ส่งเสริมความคิดริเริ่ม พัฒนาสุขภาพทั้งกายและสุขภาพใจ**

³⁷ทักษะแห่งอนาคตใหม่ การศึกษาเพื่อศตวรรษที่ 21 วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และอชิป จิตติคุณย์ แปล สำนักพิมพ์ Openworlds 2554

ความฉลาดทางอารมณ์ และความฉลาดทางสังคมได้เพิ่มขึ้น ช่วยให้เรียนรู้จักลดเวลา
ค่อนข้างมากไปกับสื่อ (รวมทั้งคอมพิวเตอร์) เพื่อความบันเทิง ที่หมกมุ่นอยู่กับเรื่อง
ความต้องการส่วนตัว การบริโภค การฟังเพลง การแข่งขัน การพนัน และการทำกิจกรรม
รุนแรงต่างๆ อย่างที่เด็กและเยาวชนไทยจำนวนมากนิยมทำอยู่

การจัดการศึกษาแบบใหม่ ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนมีเวลาและสถานที่ที่จะเล่นอย่าง
สร้างสรรค์ และทำให้ผู้เรียนเกิดความรักในการอ่านและเรียนรู้ด้วยตนเองไปตลอดชีวิต
การจัดให้มีการสอนที่ดี การชี้แนะที่ช่วยให้ผู้เรียนมีความพร้อม สนุกกับการเรียนรู้ และ
การส่งเสริมให้ผู้เรียน**มีแรงจูงใจจากภายในตัวเองที่อยากจะเรียนรู้** จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถ
เรียนรู้และพัฒนาทักษะทางวิชาการด้านต่างๆ ได้รวดเร็วขึ้น นักวิชาการยืนยันว่าสมองของ
คนเราโดยเฉพาะสมองของเด็กและเยาวชนมีศักยภาพในการที่เรียนรู้จากสภาพแวดล้อม
ต่างๆ อยู่แล้ว ถ้าเราส่งเสริมให้คนมีแรงจูงใจอยากอ่าน อยากเรียนรู้และมีโอกาสได้เรียนรู้
สิ่งที่เขาอยากรู้การจัดการสภาพแวดล้อมทางการศึกษาให้สอดคล้องกับวิธีการทำงานของ
สมอง สมองของพวกเขาจะทำงานเพื่อการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น³⁸

องค์กรยูเนสโกได้สรุปภาพรวมของการเรียนรู้ความรู้และทักษะสำหรับโลก
ศตวรรษที่ 21 ว่าต้องสร้างทั้งชั้นเรียนและสภาพแวดล้อมทางการศึกษาอื่นๆ ที่สนับสนุน
พัฒนาความรู้ในเรื่องหลักๆ รวมทั้งความรู้แบบใช้งานได้เรื่องใหม่ๆ การคิดอย่างวิพากษ์
และอย่างเป็นระบบ ทักษะในการติดต่อสื่อสารกับคนอื่นและในการกำกับดูแลตนเอง **ภาคี**
เพื่อทักษะในศตวรรษที่ 21 เสนอว่า **วิชาหลักที่สำคัญคือ** ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์
ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สิทธิหน้าที่พลเมือง **แนวเรื่องที่ควรเรียนรู้คือ** ความตระหนักใน
เรื่องปัญหาของโลก ความรู้เรื่องสิทธิและหน้าที่พลเมือง สุขภาพ สิ่งแวดล้อม การเงิน
ธุรกิจและการเป็นผู้ประกอบการที่ใช้งานได้

ทักษะที่พลเมืองในศตวรรษที่ 21 ควรเรียนรู้คือ **ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม**
เช่น การคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม การคิดอย่างวิพากษ์และการแก้ปัญหา การติดต่อ
สื่อสารและการร่วมมือ **ทักษะด้านเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารและสื่อ** เช่น ความรู้เรื่อง
เทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารและสื่อที่ใช้งานได้ ทักษะชีวิตและการทำงาน เช่น การรู้จัก
ยืดหยุ่นพลิกแพลงและปรับตัวได้ดี การรู้จักคิดริเริ่มและกำกับตนเองได้ ทักษะทางสังคม
และการเข้าใจวัฒนธรรมที่หลากหลาย **ผลิตภาพและการรับผิดชอบให้ตรวจสอบได้**

³⁸หนังสือที่กล่าวถึงการเรียนให้สอดคล้องกับการทำงานของสมอง (Brain Based Learning) ที่เป็นภาษา
ไทย มีอาทิเช่น วิษยากร เชิงกุล เรียนลึก เรียนไว ใช้สมองอย่างมีประสิทธิภาพ สถาบันวิทยาการเรียน
รู้ (สวธ. 2547) นายแพทย์อัศวิน จารุภากร, พรพิไล เลิศวิชา สมอง เรียนรู้ สถาบันวิทยาการการเรียนรู้
(สวธ. 2550)

(Productivity, Accountability) ภาวะการนำและความรับผิดชอบ วิธีเรียนเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้และทักษะดังกล่าว คือ **การเรียนรู้เป็นกลุ่ม** (Group Learning) หรือการทำ **โครงการที่มีแนวคิดเป็นชุด** (Thematic Projects) ซึ่งเกี่ยวข้องการทำงานแบบร่วมมือกันที่มีฐานอยู่บนการค้นหาและมุ่งตอบประเด็นและคำถามของโลกที่เป็นจริง³⁹

4.4 ทักษะ ความรู้ คนแบบไหน ที่สังคมในศตวรรษที่ 21 ต้องการ

กล่าวโดยสรุป ความรู้ ทักษะ อุปนิสัย ที่ควรพัฒนาพลเมืองให้เหมาะสมที่จะอยู่ในโลกศตวรรษที่ 21 ได้คือ

1. การมีความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการเรียนรู้ด้วยตนเอง อ่าน เขียน เลขคณิต คอมพิวเตอร์ เศรษฐกิจสังคม จิตวิทยา วิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อม รู้จักวิธีการเรียนรู้ คิด วิเคราะห์เป็น รู้จักวิธีการค้นคว้าวิจัยอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ มีจิตใจใฝ่รู้ ชอบอ่าน ค้นคว้า อยากรู้อยากเห็น อยากรทดลอง
2. คิดอย่างวิพากษ์วิจารณ์ คิดอย่างเป็นระบบ รู้จักตั้งคำถามที่ถูกต้อง เพื่อที่จะก้าวไปข้างหน้าได้ มีทักษะในการแก้ไขปัญหา เรื่องการท่องจำความรู้ จำเป็นแค่บางเรื่อง ในยุคนี้เราสามารถค้นหาข้อมูลความรู้ได้ง่ายกว่ายุคก่อนมาก ที่สำคัญกว่าคือ จะรู้จักเลือกจับประเด็นดี ความข้อมูลความรู้เพื่อเอาไปประยุกต์ใช้งานในโลกจริงได้อย่างไร
3. มีความคิดประดิษฐ์ สร้างสรรค์ มีจินตนาการ เปิดใจกว้าง คิดนอกกรอบ
4. รู้จักตนเอง รู้จักดูแลพัฒนาตนเอง ทั้งในเรื่องสุขภาพกาย สุขภาพใจ และในแง่การมีสัมพันธ์ที่ดีกับคนอื่น ๆ ในสังคม รู้จักพัฒนาวินัยในตนเอง พัฒนาภาวะผู้นำ
5. รู้จักการร่วมมือ การทำงานเป็นทีมได้ดี รู้จักรับฟัง สื่อสาร ใจกว้าง มีวุฒิภาวะในการติดต่อกับคนอื่น เพื่อที่จะทำงานเป็นกลุ่ม องค์กร ได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น (รวมทั้งพัฒนาตัวเองได้มากขึ้น) รู้จักการบริหารจัดการความขัดแย้ง การต่อรองอย่างสร้างสรรค์ เพื่อประโยชน์ร่วมกันของส่วนรวมในระยะยาว
6. รู้จักชุมชน ประเทศ และโลก มีจิตสำนึกเป็นพลเมืองที่เป็นประชาธิปไตย รับผิดชอบต่อใจกว้าง ให้เกียรติผู้อื่น เคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม เข้าใจถึงความ เป็นของการร่วมมือ พึ่งพาอาศัยกัน เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม รวมทั้งเรื่องการอนุรักษ์ และฟื้นฟูธรรมชาติหรือระบบนิเวศ
7. การมีความซื่อตรง เป็นตัวของตัวเอง อย่างเข้าใจโลกที่เป็นจริงว่าเรื่องความ

³⁹UNESCO Education Quality Frame Work อ้างไว้ใน Joint OECD-UNESCO Review of The Education in Thailand 2015.

เป็นธรรมและจริยธรรมสำคัญจำเป็นสำหรับส่วนรวม เพราะถ้าส่วนรวมดี มีสุข เราแต่ละคนถึงจะอยู่ดี มีสุข ได้อย่างแท้จริง

4.5 แนวทางในการปฏิรูปการศึกษาไทยให้ก้าวทันในโลกในศตวรรษที่ 21

การจะสร้างพลเมืองที่มีความคิดอ่าน อุปราสัยใจคอ ทักษะ และความรู้แบบใหม่ที่จะใช้งานในโลกศตวรรษที่ 21 ได้ดี เรื่องที่สำคัญคือ ต้องเปลี่ยนแปลงครู อาจารย์ การบริหารจัดการ หลักสูตร วิธีการเรียน การสอน การวัดผล เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการผลิตคนที่มีความรู้ ทักษะ ชนิดที่เป็นที่ต้องการในศตวรรษที่ 21 ซึ่งแตกต่างไปจากศตวรรษก่อนหน้านั้น

ต้องปฏิรูปครู อาจารย์ใหม่ให้มีความรู้ ทักษะ คุณสมบัติ แบบใหม่ก่อน พวกเขาจึงจะสามารถสอนแบบใหม่ได้ หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนต้องเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกโฉม จากการศึกษาแบบบรรยายให้นักเรียนจำประมวลความรู้ เป็นการเรียนรู้แบบสัมมนา ทดลองทำโครงการ ทำวิจัย ทำความเข้าใจปัญหาและวิธีการแก้ปัญหา ที่ผู้เรียนจะต้องอ่าน ค้นคว้า เรียนรู้ด้วยตัวเองมากขึ้น ครูเปลี่ยนจากผู้บรรยายเป็นโค้ช เป็นผู้เอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้ ที่ผู้เรียนต้องฝึกการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประยุกต์ใช้เป็น ฝึกภาคปฏิบัติ วิจัย ทำโครงการแก้ปัญหา การฝึกทำงานเป็นทีม แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันและกัน

การประเมินผลต้องเปลี่ยนตามให้สอดคล้องกับหลักสูตร และวิธีการสอนการเรียนแบบใหม่ด้วย ผู้เรียนควรประเมินตนเองได้ เพื่อนควรช่วยกันประเมินได้ ครูช่วยกันประเมินนักเรียนในโรงเรียนของตน ในชั้นประถม มัธยม ครูประจำชั้นควรติดตามเด็กกลุ่มเดิมที่เลื่อนชั้นไปอย่างต่อเนื่อง ครูผู้นั้นจะได้รู้พัฒนาการความก้าวหน้าของผู้เรียนราว 30 คนได้อย่างใกล้ชิด แทนการสอนแต่วิชาการและสอบแบบมาตรฐานที่เน้นการวัดว่าใครเก่งกว่าใคร แค่นั้น ควรสอบหรือประเมินผลโดยครูในโรงเรียนเองแบบวัดความก้าวหน้าของนักเรียนแต่ละคนเรียนรู้อะไรเพิ่มขึ้นแค่ไหนอย่างไร เพื่อที่จะหาทางช่วยให้พวกเขาได้เรียนรู้ได้ดีขึ้น แต่ทั้งนี้ต้องเร่งรัดพัฒนาครูอาจารย์ไทยให้มีความรู้ทักษะเรื่องการประเมินผล ซึ่งนักการศึกษาต่างประเทศมองว่าครูอาจารย์ไทยมีความรู้เรื่องนี้น้อยมาก⁴⁰

หลักสูตรวิชาพื้นฐาน ที่สำคัญ เช่น การอ่าน คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ตั้งแต่ชั้นประถมควรปรับให้เน้นการเข้าใจประเด็นสำคัญเพื่อไปใช้งานในโลกจริงต่อไปได้

⁴⁰Joint OECD-UNESCO Review of The Education System of Thailand 2015

ตามแนวคิดโครงการ PISA ของ OECD หลักสูตรการศึกษาในระดับมัธยมปลายถึงมหาวิทยาลัย ควรรวมสาขาวิชาปรัชญา ประวัติศาสตร์ การบริหารจัดการ การเมือง สังคมวิทยาแนววิพากษ์ ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม เข้าใจบริบทสังคมจริง โดยศึกษาสังคมไทยในระบบโลกทั้งมิติทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ระบบนิเวศ (รวมวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี) อย่างสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าใจมิติทั้ง 4 ด้านของสังคมอย่างเป็นองค์รวมเพิ่มขึ้น แทนที่จะเรียนแต่ละวิชาแบบแยกเป็นส่วนๆ อย่างกลไก ซึ่งทำให้ผู้เรียนเข้าใจและเห็นวิธีแก้ปัญหาได้เพียงบางส่วน แต่ไม่เห็นภาพใหญ่ทั้งระบบ

การศึกษาต้องรวมถึงการสัมผัส สังเกต วิจัย เรียนรู้กรณีศึกษาท้องถิ่นและประเทศไทยในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจสังคมโลก เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจทั้งภาพย่อย ภาพใหญ่ อย่างเชื่อมโยงเป็นองค์รวม ทั้งผู้เรียนและครูอาจารย์ต้องศึกษาวิเคราะห์จากปัญหาต่างๆ ในสังคมจริง ระดับสังคมหมู่บ้าน อำเภอ จังหวัด โรงเรียน มหาวิทยาลัย อย่างเข้าใจความเชื่อมโยงกับปัญหาระดับประเทศ ระดับโลก

การสอนแบบเน้นการจดจำข้อมูลแบบยุคก่อนจำเป็นลดลง เพราะในยุคนี้ผู้เรียนสามารถค้นหาข้อมูลจากเว็บไซต์ค้นหา เช่น Google และเว็บไซต์ค้นหาอื่นๆ ได้ไม่ยาก เรื่องที่ยากกว่าคือการสอนให้ผู้เรียนรักในเรื่องการอ่าน การค้นคว้าหาความรู้ รู้ว่าจะค้นหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องน่าเชื่อถือและรู้จักการประเมิน ติความ วิเคราะห์ข้อมูลมาใช้ประโยชน์ได้อย่างไร ปัจจุบันถึงประเทศไทยจะมีสถิติการใช้เครือข่ายคอมพิวเตอร์ค่อนข้างสูง โดยเฉพาะในหมู่เด็กและเยาวชน แต่ส่วนใหญ่ยังใช้เพื่อเรื่องการสื่อสารส่วนตัวและเรื่องความบันเทิงมากกว่าเรื่องการหาความรู้

แนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้ที่สำคัญที่สุด คือ การทำให้เด็ก เยาวชน พลเมือง สนใจการอ่าน การค้นคว้าเรียนรู้ และรู้จักวิธีการค้นหาข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลศึกษาด้วยตนเองได้เพิ่มขึ้น รู้จักคัดเลือก ประเมิน วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้ความรู้ ความเข้าใจที่เราสามารถอธิบาย ถ่ายโอนให้กันได้ เป้าหมายของการเรียนรู้ นอกจากเพื่อจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจปัญหาต่างๆ ในโลกสมัยใหม่แล้ว ผู้เรียนควรได้เรียนรู้จักวิธีวิเคราะห์ว่าอะไรคือปัญหาและคิดหาวิธีแก้ปัญหา และการมีส่วนร่วมสร้างสังคมให้ดีขึ้นด้วย

การส่งเสริมให้ผู้เรียนเน้นการเรียนรู้แบบเพื่อแก้ปัญหา (Problem Based Learning) ทั้งผู้สอนและผู้เรียนควรศึกษาทำความเข้าใจด้วยว่าปัญหาต่างๆ ในสังคมนั้นมีทั้ง 1) ปัญหาเชิงเทคนิคที่มักเห็น ได้ชัด ซึ่งแก้ไขได้ด้วยการลงทุน และการบริหารจัดการ และ 2) ปัญหาเชิงโครงสร้างที่ทางเศรษฐกิจ การเมือง ที่ต้องการการวิเคราะห์ภาพรวมอย่างวิพากษ์ คิด และทำเชิงปฏิรูปโครงสร้างอย่างจริงจัง จึงจะแก้ปัญหา/พัฒนาประเทศอย่างได้ผล

บทที่ 4

เรื่องที่กำลังมาทั้งหมด มีองค์ความรู้ที่อยู่ในโลกนี้รวมทั้งในประเทศไทยด้วย มากพอที่เราจะศึกษาค้นคว้า แปร ตัดแปลงจากต่างประเทศ และเรียนรู้จากครู อาจารย์ นักวิชาการไทยที่เก่งๆ จากงานวิจัยและหนังสือต่างๆ ได้ประเด็นสำคัญคือ ต้องฝึกฝนให้ผู้เรียนเป็นคนรักการอ่าน รักการเรียนรู้แบบนักวิชาการที่สนใจค้นคว้า วิเคราะห์ วิจัยปัญหาและหาทางออกอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ มีเหตุผล มีหลักฐานพยาน มีการทดลองยืนยันได้ โดย **จะต้องปฏิรูปเริ่มต้น**จากการฝึกผู้ที่จะไปทำหน้าที่ครูอาจารย์ที่มีคุณภาพสูงพอที่จะเป็นผู้นำและถ่ายทอดให้ผู้เรียนได้

